

O. Missuna

Studia nad doskonaleniem wymowy sądowej

Palestra 19/3(207), 90-94

1975

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Studia nad doskonaleniem wymowy sądowej

A. Powołanie Zespołu do Spraw Wymowy Sądowej

W dniu 19 września 1974 r. powołany został — w ramach Ośrodka Badawczego Adwokatury — Zespół do Spraw Wymowy Sądowej, którego kierownictwo powierzono adw. Olgierdowi Missunie.

W skład Zespołu wchodzi w charakterze członków adwokaci: Czesław Jaworski i Henryk Nowogródzki. Grupę konsultantów stanowią adwokaci: Zygmunt Albrecht, Bronisław Koch, Roman Łyczywek, Władysław Pociąg, Tadeusz de Virion.

Z ramienia kierownictwa Ośrodka w pracach Zespołu biorą udział adwokaci: Witold Bayer i Jerzy Nowakowski.

Powołanie Zespołu było poprzedzone pracami przygotowawczymi. Kierownik Ośrodka Badawczego Adwokatury adw. Witold Bayer opracował tezy uzasadniające konieczność zwrócenia uwagi na potrzebę doskonalenia zawodowego zarówno aplikantów adwokackich jak i adwokatów w technice przemówień sądowych. W związku z tym odbyła się w dniu 20 czerwca ub.r. narada, poświęcona temu zagadnieniu. W toku przeprowadzonej dyskusji uzgodniono poglądy na konieczność rozpoczęcia prac badawczych z zakresu wymowy sądowej.

Na posiedzeniu Zespołu do Spraw Wymowy Sądowej w dniu 25 października 1974 r. zostały wygłoszone referaty przygotowane przez adwokatów O. Missunę, C. Jaworskiego, dra R. Łyczywkę, dra B. Kocha i W. Bayera. Referaty te publikujemy poniżej.

Zespół postanowił przystąpić do realizacji swych zadań objętych programem na rok 1975.

B. Tezy

I

Przemówienia wygłaszane w salach sądowych przez aplikantów adwokackich i adwokatów ujawniają: chaotyczny układ, błędy logiczne w rozumowaniu, wadliwe przedstawianie argumentów, brak troski o poprawność językową, ubogie słownictwo, błędy w technice retorycznej (zła dykcja, niewłaściwe oddychanie i akcentowanie).

Niski poziom wymowy sądowej uzasadnia potrzebę i celowość prowadzenia prac badawczych nad przyczynami obecnego stanu rzeczy i nad środkami zaradczymi.

II

Zakres prac badawczych powinien objąć:

- 1) zwołanie ogólnokrajowej konferencji naukowej poświęconej sprawom wymowy sądowej w Polsce;
- 2) opracowanie programu i metod szkolenia aplikantów adwokackich w dziedzinie wymowy sądowej;

- 3) opracowanie programu i organizacji okresowych konkursów „krasomówczych” dla aplikantów adwokackich;
- 4) opracowanie programu i metod doskonalenia retorycznego adwokatów (na zasadzie dobrowolnego w nim udziału);
- 5) organizowanie doświadczalnych zajęć szkoleniowych;
- 6) opracowanie podręcznika wymowy sądowej;
- 7) opracowanie bibliografii wydawnictw polskich i zagranicznych w dziedzinie wymowy;
- 8) gromadzenie tekstów wyróżniających się przemówień sądowych adwokatów;
- 9) utrwalanie na taśmie magnetofonowej przemówień adwokatów-wybitnych mówców sądowych;
- 10) ogłaszanie szczególnie wartościowych przemówień sądowych na łamach „Palestry” lub w odrębnych wydawnictwach.

C. A p e l

Ośrodek Badawczy Adwokatury — Zespół do Spraw Wymowy Sądowej zwraca się niniejszym z apelem do Koleżanek i Kolegów-adwokatów o nadesłanie do dnia 1 września 1975 r. swych przemówień wygłoszonych w ubiegłym okresie. Chodzi o takie przemówienia, które ich autorzy uważają za najlepsze i najcenniejsze w swojej działalności zawodowej.

Teksty przemówień mogą pochodzić ze stenogramów, zapisów pamięciowych, odtworzeń i taśm magnetofonowych.

Przewiduje się opublikowanie wyróżniających się przemówień sądowych w „Palestrze”. Wszystkie przemówienia będą przechowane w zbiorach Ośrodka Badawczego Adwokatury. Posłużą one także za materiał szkoleniowy do wykładów erystyki i retoryki sądowej.

Uprasza się autorów przemówień o poprzedzenie ich zwięzłym przedstawieniem stanu faktycznego i prawnego sprawy, której wystąpienie dotyczy.

Przemówienia należy nadsyłać pod adresem:

Ośrodek Badawczy Adwokatury, ul. Bracka 20a
Naczelna Rada Adwokacka, 00-028 Warszawa

D. Założenia programowe i organizacyjne prac badawczych nad wymową sądową

Zadaniem referatu o założeniach programowych i organizacyjnych prac badawczych na temat wymowy sądowej jest rozwinięcie tez przedstawionych przez adw. Witolda Bayera, kierownika Ośrodka Badawczego Adwokatury.

1. Opracowanie programu i metod szkolenia

Program szkolenia aplikantów adwokackich powinien uwzględniać następujące podstawowe grupy zagadnień:

- a) Wykłady na temat osobowości mówcy
Konieczność dokładnego przeanalizowania jego indywidualnych predyspozycji

oraz psychicznych typów pamięci, od których jest uzależniony sposób przygotowania przemówień (pamięć wzrokowa czy słuchowa), ćwiczenia z zakresu mnemotechniki uzależnionej od typu pamięci, skłonności do tzw. próżni myślowych w czasie przemówienia, trema, jej objawy, sposoby opanowania, skłonności do zacinania się czy jąkania i sposoby usunięcia tych braków.

- b) Wykłady z zakresu metodyki przygotowania się do przemówień sądowych

Analiza typów i rodzajów przemówień w sprawach cywilnych i w sprawach karnych, przemówień incydentalnych, uzasadnień wniosków z zakresu prawa procesowego, wniosków dowodowych (w szczególności z zakresu dodatkowych ekspertyz psychiatrycznych i innych. Analiza dopuszczalności improwizacji. Rozróżnianie przemówień w I instancji i przemówień rewizyjnych ze szczególnym uwzględnieniem Sądu Najwyższego. Przygotowanie przemówień długich w wielkich procesach zbiorowych. Opracowanie materiałów i ich usystematyzowanie, przygotowanie w zakresie orzecznictwa, literatury, cytat. Przygotowanie alternatywnych przemówień w zależności od stanowiska zajętego przez oskarżycieli, współobrońców i sąd (art. 345 § 1 i art. 346 k.p.k.). Konstrukcja przemówienia: wstęp, wywód merytoryczny, wywód prawny, rekapitulacja, konkluzja, zakończenie. Pisanie przemówień, „przepowiadanie” przemówień, ocena tych zjawisk, sposób sporządzania notatek.

- c) Wykłady na temat treści przemówień obrończych

Problemy etyczne wynikające na rozprawie sądowej. Jak się ma zachować adwokat, gdy oskarżony wbrew oczywistym dowodom nie przyznaje się do winy i domaga się od swego obrońcy, by go bronił aż do całkowitego uniewinnienia? Jak się ma zachować adwokat w stosunku do współoskarżonych, co do których istnieje zasadnicza sprzeczność interesów? Jaki ma być jego stosunek do sądu, prokuratora, współobrońców, adwokatów występujących w charakterze świadków?

Kultura przemówienia. Problemy taktyczne wymowy sądowej, cele ogólne wymowy, wychowanie ustrojowe, społeczne, moralne, rola ogólnowychowacza przemówień sądowych.

Zastosowanie psychologii w przemówieniu, sprawdzanie efektów psychologicznych, zastosowanie logiki w przemówieniu (rozumowanie, argumentacja, wnioskowanie), polemika z oskarżeniem, zachowanie się w wypadku, gdy obrona dąży do uniewinnienia klienta, a zachodzi konieczność polemiki w zakresie żądanego przez prokuratora wymiaru kary.

Taktyka w zakresie wniosków końcowych, taktyka w stosunku do współobrońców. Ogólne uwagi na temat treści obron sądowych.

- d) Wykłady na temat formy przemówienia sądowego

Długość przemówień, natężenie głosu, szybkość mówienia, gestykulacja, postawa, zachowanie się na ławie obrończej, pytania retoryczne itp.

Na ten temat przewiduję wykłady:

1) wybitnych polonistów i znawców sztuki mówienia (na przykład prof. W. Doroszewski) w zakresie czystości języka polskiego, stylu przemówień, akcentowania, wytknięcia najpowszechniej spotykanych a tak rozplenionych błędów językowych, żargonu zawodowego, języka hermetycznego, dopuszczalności, a nieraz nawet konieczności wprowadzenia terminologii prawniczej łacińskiej;

2) wybitnych aktorów w zakresie ścisłej wymowy, a więc dykcji, natężenia gło-

su, oddechu, szybkości mówienia, artykulacji, wyrażania głosem znaków przestankowych itp.

Trzeba przewidzieć konieczność zorganizowania obowiązkowych dla aplikantów, choć również dostępnych dla ogółu adwokatów, ćwiczeń praktycznych, albowiem ani dykcji, ani artykulacji, ani akcentowania teoretycznie nauczyć się nie można i dlatego doskonalenie się w zakresie retoryki wymaga publicznej konfrontacji z kolegami (prób przemawiania), połączonej z możliwością oceny i poprawiania w ogólnej dyskusji tego materiału, który jest podany przez wykładowców.

Ogólna liczba i częstość tych ćwiczeń powinna być ustalona w uzgodnieniu z wykładowcami, a jeśli te ćwiczenia mają być skuteczne, powinny one trwać nie mniej niż w ciągu dwóch lat aplikacji adwokackiej.

- e) Opracowanie podręcznika wymowy sądowej w wysuniętej wyżej pod pkt 6 tezie zostało już zrealizowane wobec podpisania przez Wydawnictwo Prawnicze umowy wydawniczej z adwokatami drem Romanem Łyczyszkim i Olgierdem Missuną na przygotowanie dzieła pod roboczym tytułem „Sztuka wymowy sądowej”, którego termin ukończenia określony został na dzień 31 maja 1975 r.
- f) Opracowanie bibliografii wydawnictw polskich i zagranicznych w dziedzinie wymowy zostało już uwzględnione przy opracowaniu wymienionej wyżej książki na temat sztuki wymowy sądowej.
- g) Poza tematami podanymi w tezach Ośrodka Badawczego Adwokatury należy moim zdaniem wprowadzić jeszcze dwa elementy uzupełniające, a mianowicie konkursy krasomówstwa sądowego dla aplikantów adwokackich i wykłady wybitnych sędziów Sądu Najwyższego i sądów wojewódzkich na temat wymowy sądowej.

Konkursy krasomówstwa sądowego dla aplikantów adwokackich w ramach ich szkolenia powinny być organizowane raz do roku we wszystkich izbach adwokackich. Do jury powinni wchodzić — oprócz adwokatów prowadzących szkolenie w zakresie wymowy sądowej — polonista i aktor, jak również przedstawiciel NRA i Ośrodka Badawczego Adwokatury.

Rady adwokackie powinny ustanowić nagrody pieniężne dla zachęcenia aplikantów do udziału w konkursach. Jednakże warunkiem tego, aby konkursy stały się rzeczywiście stymulatorem pracy nad doskonaleniem sztuki oratorskiej, jest zmiana dotychczasowej formy konkursów przez wprowadzenie publicznego omówienia wyników konkursów, przez uzasadnienie, dlaczego to, a nie inne przemówienie zostało wyróżnione i nagrodzone, oraz przez wytknięcie ze szczególnością motywacją błędów w zakresie formy i treści wygłoszonych przemówień.

Konkursy odbywałyby się w poszczególnych izbach na wiosnę, natomiast na jesieni co roku organizowany byłby przez Ośrodek Badawczy Adwokatury Ogólnopolski Konkurs Krasomówstwa Sądowego w Warszawie, w którym wzięliby udział mówcy nagrodzeni pierwszą nagrodą w konkursach poszczególnych izb adwokackich. W jury wzięliby udział przedstawiciele Ośrodka, polonista i aktor, a po zakończeniu konkursu nastąpiłoby uzasadnienie jego wyników i wytknięcie stwierdzonych błędów.

Nagrody na ogólnopolskim konkursie byłyby ustanowione przez NRA.

Ponadto, jak już zaznaczono, pożądaną jest organizowanie wykładów na temat wymowy sądowej wygłoszonych przez wybitnych sędziów Sądu Najwyższego i sądów wojewódzkich. Tematem wykładów byłoby omówienie wystąpień adwo-

katów przed sądami, krytyka tych wystąpień, obiektywna ocena znaczenia adwokackich przemówień sądowych dla sędziów zawodowych i ławników, omówienie wpływu przemówień na orzeczenia sądów, wskazanie podstawowych błędów taktycznych, merytorycznych i prawnych, popełnianych w praktyce przez adwokatów, oraz błędów z zakresu techniki oratorskiej.

Tego rodzaju wykłady stanowiłyby *novum* i powinny być przeznaczone przede wszystkim dla adwokatów.

Zgodnie z ostatnimi trzema тезami (8, 9, 10) Ośrodek Badawczy Adwokatury powinien gromadzić teksty wyróżniających się przemówień sądowych adwokatów, zarówno utrwalonych w stenogramach jak i na taśmach magnetofonowych, oraz ogłaszać szczególnie wartościowe przemówienia na łamach „Palestry” lub w odrębnych wydawnictwach.

adw. O. Missuna

E. Szkolenie aplikantów adwokackich w zakresie wymowy sądowej

I. Stan aktualny

1. Szkolenie aplikantów adwokackich organizowane przez poszczególne rady adwokackie opiera się na ramowych założeniach uchwalonych przez Naczelną Radę Adwokacką i zawartych w Regulaminie aplikacji adwokackiej oraz kształcenia i egzaminu aplikantów adwokackich z dnia 14.XI.1965 r. oraz w instrukcji w sprawie szkolenia aplikantów adwokackich i egzaminu adwokackiego z dnia 28.VII.1966 r.
2. Wśród obowiązkowych przedmiotów wykładowych nie uwzględniono zajęć z zakresu wymowy sądowej jako samodzielnego procesu szkoleniowego. Zwrócono jedynie uwagę na celowość omówienia metody przygotowania przemówienia sądowego (Instrukcja — dział „Metodyka pracy zawodowej” i in.) oraz podkreślono, że w programie zajęć należy uwzględnić metodykę prowadzenia spraw, a m.in. opracowanie przemówienia sądowego (Regulamin § 27).
3. Analiza obowiązujących przepisów prowadzi do następujących wniosków:
  - a) w procesie szkolenia aplikantów adwokackich przykładano minimalne znaczenie do przemówień adwokata (aplikanta) przed sądem,
  - b) nie opracowano żadnego szczegółowego programu dotyczącego metody przygotowania i wygłoszenia przemówienia sądowego,
  - c) nie widziano głębszych związków pomiędzy zagadnieniem poprawnego przemówienia sądowego adwokata a jego przygotowaniem zawodowym, wiedzą ogólną oraz właściwą postawą etyczną.
4. Praktyka życia codziennego w pełni potwierdziła sformułowane wyżej wnioski. Uchwalane przez rady adwokackie programy szkoleniowe w zasadzie nie uwzględniały tej problematyki w sensie kompleksowym, a jedynie sporadycznie, w minimalnym wymiarze godzin ograniczono się do bardzo ogólnych uwag związanych z przemówieniem sądowym.
5. Dotychczasowy stan prawny i wykształconą praktykę należy uznać za wyjątkowo niezadowolającą i dlatego wymagającą natychmiastowej interwencji ze strony powołanych władz adwokatury.